

Article Arrival Date

18.11.2025

Article Published Date

20.12.2025

Okul Öncesi Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Sosyal Becerilerin Geliştirilmesine Yönelik Müdahaleler

Interventions For Developing Social Skills in Preschool Children with Autism Spectrum Disorder

Çiğdem BİLGİN¹, Serkan NACAĞ²

¹Çiğdem BİLGİN, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Orcid:0009-0008-4629-8312

²Serkan NACAĞ, Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Davranış Bilimleri Anabilim Dalı, Orcid:0009-0008-9464-2747

Özet

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), sosyal iletişim ve etkileşim alanlarında belirgin güçlüklerle karakterize edilen nörogelişimsel bir durumdur. Okul öncesi dönem, sosyal becerilerin hızla geliştiği kritik bir dönem olduğundan, OSB’li çocuklarda sosyal beceri öğretimine yönelik etkili müdahalelerin belirlenmesi hem gelişimsel hem de eğitsel açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu sistematik derlemenin amacı, okul öncesi yaş grubundaki OSB’li çocuklarda sosyal becerilerin geliştirilmesine yönelik uygulanan müdahale programlarını incelemek, bu müdahalelerin etkililik düzeylerini değerlendirmek ve alanyazında kullanılan yöntemsel yaklaşımları karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır.

Çalışma kapsamında 2008–2025 yılları arasında yayımlanan ulusal ve uluslararası araştırmalar belirlenen dahil edilme ölçütlerine göre taranmış ve analiz edilmiştir. Bulgular, sosyal beceri öğretiminde en sık kullanılan müdahalelerin sosyal öyküler, akran aracılı öğretim, uygulamalı davranış analizi temelli yaklaşımlar, video modelleme, doğal öğretim yöntemleri ve oyun temelli programlar olduğunu göstermektedir. İncelenen çalışmaların büyük bir bölümünde müdahalelerin sosyal girişim, ortak dikkat, sıra alma, duyguları tanıma ve sosyal problem çözme gibi temel sosyal becerilerin gelişiminde olumlu etkiler sağladığı görülmüştür. Ayrıca akran destekli uygulamaların ve video modellemenin genellenebilirlik ve kalıcılık açısından daha güçlü sonuçlar verdiği dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte çalışmaların yöntemsel açıdan heterojen olması, örneklem büyüklüklerinin çoğunlukla sınırlı olması ve uzun dönemli izleme verilerinin yetersizliği önemli sınırlılıklar arasında yer almaktadır. Sonuç olarak, erken müdahale döneminde yapılandırılmış ve bireyselleştirilmiş sosyal beceri öğretim programlarının OSB’li çocukların sosyal gelişimlerini anlamlı düzeyde desteklediği; ancak daha güçlü kanıtlar için geniş örneklemli, uzun süreli ve deneysel nitelikte çalışmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Otizm spektrum bozukluğu, okul öncesi dönem, sosyal beceriler, sosyal beceri eğitimi, müdahale programları

Abstract

Autism Spectrum Disorder (ASD) is a neurodevelopmental condition characterized by significant difficulties in social communication and interaction. Because the preschool period is a critical period during which social skills develop rapidly, identifying effective interventions for teaching social skills to children with ASD is of great importance from both developmental and educational perspectives. The purpose of this systematic review is to examine intervention programs implemented to improve social skills in preschool-aged children with ASD, to assess the effectiveness of these interventions, and to compare methodological approaches used in the literature.

For this study, national and international studies published between 2008 and 2025 were screened and analyzed according to the specified inclusion criteria. Findings indicate that the most frequently used interventions for teaching social skills are social stories, peer-mediated instruction, applied behavior analysis-based approaches, video modeling, naturalistic teaching methods, and play-based programs. A large portion of the reviewed studies found that the interventions had positive effects on the development of basic social skills such as social initiative, joint attention, turn-taking, emotion recognition, and social problem-solving. It is also noteworthy that peer-supported interventions and video modeling yield stronger results in terms of generalizability and retention.

However, significant limitations include the methodological heterogeneity of the studies, the often limited sample sizes, and the lack of long-term follow-up data. In conclusion, it can be said that structured and individualized social skills training programs in the early intervention period significantly support the social development of children with ASD; however, larger sample sizes, long-term, and experimental studies are needed for stronger evidence.

Keywords: Autism spectrum disorder, preschool, social skills, social skills training, intervention programs

1. GİRİŞ

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), özellikle sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinde belirgin güçlüklerle karakterize edilen nörogelişimsel bir bozukluktur (Ülke Kürkçüoğlu ve Saral, 2021; Güven ve Diken, 2014). Okul öncesi dönem, sosyal becerilerin temellerinin atıldığı kritik bir gelişim dönemidir ve bu yaş grubundaki çocuklarda erken döneme yönelik müdahaleler sosyal gelişimi desteklemede büyük önem taşır (Güven ve Diken, 2014). Erken müdahale uygulamalarının, çocukların sosyal, duygusal ve akademik işlevselliği üzerinde anlamlı katkılar sağladığı belirtilmektedir (Vuran ve Olçay, 2021).

Literatürde OSB’li çocuklara yönelik sosyal beceri öğretiminde kullanılan müdahaleler oldukça çeşitlidir. Grup temelli sosyal beceri müdahaleleri (GSSI), sosyal iletişim ve sosyal katılımı geliştirmek amacıyla yaygın olarak kullanılmakta olup meta-analiz bulguları bu müdahalelerin orta düzeyde etkililik gösterdiğini ortaya koymaktadır (Bellini, Peters, Benner ve Hopf, 2007). Sosyal Beceri Eğitimi (SST) programları üzerine yapılan sistematik incelemelerde ise, bu müdahalelerin sosyal girişim, ortak dikkat ve sosyal karşılıklılık alanlarında anlamlı gelişmeler sağladığı ifade edilmektedir.

Oyun temelli müdahaleler, sosyal etkileşim için doğal fırsatlar sunmaları nedeniyle okul öncesi dönemde sık tercih edilmektedir. Yapılan güncel derlemeler, oyun temelli uygulamaların sosyal iletişim becerilerinin geliştirilmesinde etkili olduğunu göstermektedir.

Ayrıca aile aracılı müdahaleler de erken çocukluk döneminde yüksek etkililik düzeyi sergilemekte; özellikle ESDM, JASPER ve PRT gibi modeller ebeveyn katılımı ile önemli kazanımlar sağlamaktadır. Türkiye’de yapılan araştırmalar, OSB’li okul öncesi çocuklara yönelik sosyal beceri eğitimi çalışmalarının sınırlı olduğunu, ancak erken müdahalenin gerekliliğine özellikle vurgu yapıldığını göstermektedir (Güven ve Diken, 2014). Öğretmen görüşlerini inceleyen çalışmalar da sosyal beceri eğitiminin

uygulamada çeşitli güçlükler içerdiğini, ancak uygun yöntemlerle müdahalelerin etkili olabileceğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, okul öncesi OSB’li çocuklarda sosyal becerilerin geliştirilmesine yönelik müdahalelerin etkililiğini değerlendirmek amacıyla kapsamlı bir sistematik derlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma, ilgili literatürü sistematik biçimde inceleyerek kullanılan müdahale türlerini, yöntemsel özellikleri ve etkililik düzeylerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.1. Problem Durumu

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), özellikle sosyal etkileşim ve iletişim alanlarında belirgin güçlüklerle seyreden ve erken çocukluk döneminde yoğun destek gerektiren nörogelişimsel bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır (Ülke Kürkçüoğlu ve Saral, 2021; Güven ve Diken, 2014). Okul öncesi dönem, sosyal becerilerin temellerinin atıldığı kritik bir dönem olduğu için OSB’li çocuklarda erken müdahale uygulamalarının sosyal gelişimi desteklemede büyük önem taşıdığı vurgulanmaktadır (Güven ve Diken, 2014).

Erken müdahale programlarının çocukların sosyal, duygusal ve akademik işlevselliğini anlamlı düzeyde geliştirdiğine ilişkin bulgular bu önemin altını çizmektedir (Vuran ve Olçay, 2021). Literatürde OSB’li çocukların sosyal becerilerini geliştirmeye yönelik çok sayıda müdahale yaklaşımı bulunmaktadır; ancak bu müdahalelerin etkililik düzeyleri ve uygulama süreçlerine ilişkin bulgular yöntemsel farklılıklar nedeniyle bütüncül olarak değerlendirilme gereksinimi doğurmaktadır. Meta-analiz sonuçları, grup temelli sosyal beceri müdahalelerinin sosyal iletişim ve sosyal katılım üzerinde orta düzeyde etkililik gösterdiğini ortaya koymaktadır (Bellini, Peters, Benner ve Hopf, 2007). Benzer şekilde, sosyal beceri eğitimi programları üzerine yapılan incelemelerde sosyal girişim, ortak dikkat ve sosyal karşılıklılık gibi temel alanlarda anlamlı ilerlemeler sağlandığı belirtilmektedir. Oyun temelli müdahalelerin ise okul öncesi dönemde sosyal etkileşim için doğal fırsatlar sunduğu ve sosyal iletişim becerilerinde önemli gelişmeler sağladığı bildirilmektedir.

Aile aracılı müdahale programlarının (ör. ESDM, JASPER, PRT) erken çocukluk döneminde yüksek etkililik gösterdiği; özellikle ebeveyn katılımının sosyal beceri gelişimine önemli katkılar sunduğu literatürde vurgulanmaktadır. Ancak Türkiye’de yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu ve OSB’li okul öncesi çocuklarda sosyal beceri eğitime yönelik müdahalelerin kapsam, yöntem ve etkililik açısından daha derinlikli bir incelemeye ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir (Güven ve Diken, 2014). Öğretmen görüşlerini ele alan çalışmalar da sosyal beceri eğitiminin uygulamada çeşitli zorluklarla karşılaştığını, buna karşın doğru yöntemler kullanıldığında etkili sonuçlar elde edilebildiğini göstermektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, okul öncesi dönemde Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı bulunan çocuklara yönelik sosyal beceri geliştirme müdahalelerini sistematik bir biçimde incelemektir. Bu doğrultuda çalışma, literatürde yer alan farklı müdahale türlerini (grup temelli sosyal beceri müdahaleleri, sosyal beceri eğitimi programları, oyun temelli uygulamalar ve aile aracılı müdahaleler gibi) kapsamlı biçimde analiz etmeyi hedeflemektedir. Araştırmada, söz konusu müdahalelerin yöntemsel özellikleri, uygulama

süreçleri ve etkililik düzeyleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilecek; müdahalelerin sosyal iletişim, sosyal girişim, ortak dikkat ve sosyal karşılıklılık gibi temel sosyal beceri alanlarına etkileri ortaya konulacaktır.

Araştırmanın bir diğer amacı, Türkiye’de okul öncesi dönemde OSB’li çocuklara yönelik sosyal beceri öğretimine ilişkin çalışmaların mevcut durumunu belirlemek ve uluslararası literatür ile karşılaştırmalı bir bakış sunmaktır. Böylece, alandaki boşluklar, güçlü yönler

ve geliştirilmesi gereken noktalar sistematik biçimde tanımlanacaktır. Bu kapsamda çalışma, hem alanyazındaki müdahale türlerinin etkililiğine ilişkin kanıtları bütüncül bir çerçevede sunmayı hem de gelecekte yapılacak araştırmalar ve uygulamalar için yol gösterici öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi dönem, sosyal becerilerin hızla geliştiği ve sosyal etkileşim temellerinin atıldığı kritik bir gelişim aşamasıdır. Bu nedenle Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan çocuklarda erken sosyal beceri müdahalelerinin planlanması büyük önem taşımaktadır (Güven ve Diken, 2014). Alanyazında OSB’li okul öncesi çocuklara yönelik sosyal beceri eğitimi çalışmalarının sınırlı olduğu ve mevcut müdahalelerin etkililik düzeylerinin sistematik biçimde karşılaştırılmadığı belirtilmektedir (Ülke Kürkçüoğlu ve Saral, 2021).

Erken müdahale programlarının çocukların sosyal, duygusal ve akademik gelişimlerinde anlamlı iyileşmeler sağladığı vurgulanmakta olup (Vuran ve Olçay, 2021), sosyal beceri müdahalelerinin bilimsel kanıtlarla desteklenmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Grup temelli sosyal beceri müdahalelerinin sosyal iletişim ve sosyal katılım konusunda orta düzeyde etkili olduğunu gösteren meta-analiz bulguları da (Bellini, Peters, Benner ve Hopf, 2007) müdahalelerin kanıt temelli olarak değerlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu araştırma, OSB’li okul öncesi çocuklara yönelik sosyal beceri geliştirme müdahalelerini kapsamlı biçimde inceleyerek alandaki bilgi boşluğunu doldurmayı amaçlaması açısından önem taşımaktadır. Türkiye’de yapılan çalışmaların sınırlı olmasına karşın erken müdahalenin gerekliliğinin özellikle vurgulandığı görülmektedir (Güven ve Diken, 2014). Bu yönüyle çalışma, hem ulusal hem uluslararası literatürü karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirilerek uygulayıcılara ve araştırmacılara kanıt temelli öneriler sunmayı hedeflemektedir.

2. KURUMSAL ÇERÇEVE

2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu ve Sosyal Becerilerin Kuramsal Temelleri

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), sosyal iletişimde yetersizlikler ve sınırlı yineleyici davranışlarla karakterize edilen nörogelişimsel bir bozukluktur (American Psychiatric Association, 2013). OSB’li çocuklarda sosyal becerilerin gelişimi, bilişsel ve sosyal bilişsel süreçlerdeki farklılıklarla doğrudan ilişkilidir. Zihin kuramı yetersizlikleri, ortak dikkat sorunları ve yürütücü işlevlerdeki sınırlılıklar sosyal etkileşimde önemli güçlükler yaratmaktadır (Baron-Cohen, 2000; Dawson ve diğerleri, 2004).

Davranışçı kuram, sosyal beceri öğretiminde temel yaklaşımlardan biridir ve uygulamalı davranış analizi (UDA) ilkeleri doğrultusunda sosyal davranışların pekiştirilmesi yoluyla öğrenilebileceğini savunur (Cooper, Heron ve Heward, 2020). Doğal öğretim yaklaşımları ise sosyal etkileşimi teşvik eden çevresel düzenlemeleri temel alarak çocukların spontane sosyal girişimlerde bulunmasını hedefler (Koegel ve Koegel, 2006). Gelişimsel yaklaşımlar, sosyal-duygusal gelişimin doğal akışı içinde müdahaleyi konumlandırarak ortak dikkat ve

karşılıklılık gibi temel sosyal yapıtaşlarını destekler (Rogers ve Dawson, 2010). Bu kuramsal temeller, okul öncesi dönemde sosyal beceri müdahalelerinin neden kritik olduğunu göstermekte ve farklı müdahale yaklaşımlarının içeriğini belirlemektedir.

2.2. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceri Müdahaleleri

Okul öncesi dönemde uygulanan sosyal beceri müdahaleleri genellikle yapılandırılmış öğretim, doğal öğretim, oyun temelli müdahaleler ve aile aracılı modellerden oluşmaktadır. Yapılandırılmış öğretim teknikleri (örneğin ayırık denemelerle öğretim), çocukların sosyal ipuçlarını ayırt etme ve sosyal tepkileri öğrenme becerisini desteklemektedir (Smith, 2001). Doğal öğretim yaklaşımları ise çocukların günlük yaşam etkinlikleri içinde sosyal davranışları uygulamasına fırsat tanımaktadır (McGee, Morrier ve Daly, 1999).

Oyun temelli müdahaleler özellikle okul öncesi dönemde tercih edilmekte ve sosyal etkileşim davranışlarını artırmada etkili olduğu gösterilmektedir (Wolfberg, 2009). Akran aracılı öğretim, sosyal girişimlerin artmasını sağlayan önemli yöntemlerden biridir ve araştırmalar OSB'li çocuklarda gözle görülür gelişmeler oluşturduğunu göstermektedir (Kamps ve diğerleri, 2015).

Aile aracılı müdahaleler ise ebeveynlerin sosyal etkileşim öğretimi sürecine aktif katılımını sağlayarak doğal ortamlarda genellemeyi destekler (Ingersoll ve Schreibman, 2006). Erken Başlangıç Denver Modeli (ESDM), JASPER ve PRT gibi programların okul öncesi çocuklarda sosyal beceriler üzerinde güçlü etkileri olduğu çok sayıda çalışmada gösterilmiştir (Rogers ve Dawson, 2010; Kasari ve diğerleri, 2010).

2.3. Sosyal Beceri Müdahalelerine Yönelik Uluslararası Araştırmalar

Uluslararası literatürde, OSB'li çocuklarda sosyal becerilerin gelişimi üzerine yapılan çalışmalar oldukça geniştir. Bellini, Peters, Benner ve Hopf (2007), sosyal beceri müdahalelerinin etkililiğini inceleyen meta-analizinde, sosyal iletişim ve sosyal katılım alanlarında orta düzeyde etki büyüklüğü tespit etmiştir. Wong ve diğerleri (2015) tarafından hazırlanan kapsamlı inceleme, okul öncesi dönemde etkili kanıta dayalı uygulamalar arasında UDA, doğal öğretim ve akran aracılı müdahaleleri ön plana çıkarmıştır.

Kasari ve diğerleri (2006), ortak dikkat eğitiminin sosyal iletişimde anlamlı gelişmeler sağladığını; Goods, Ishijima, Chang ve Kasari (2013) erken ilişkinin sosyal etkileşim üzerindeki rolünü doğruladığını ifade etmiştir. GSSI (Group-Based Social Skills Interventions) programları ise özellikle grup ortamında sosyal karşılıklılığın gelişmesinde etkili bulunmuştur (Spain ve diğerleri, 2015).

2.4. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de yapılan çalışmalar, okul öncesi OSB'li çocuklarda sosyal beceri müdahalelerinin sınırlı ancak artmakta olduğunu göstermektedir. Türkiye’deki bulgular, dünya literatürüyle paralel biçimde erken müdahalenin sosyal gelişim açısından kritik olduğunu doğrulamaktadır.

Yazar(ları) – Yıl	Çalışmanın Adı	Katılımcılar	Müdahale Yöntem	Temel Bulgular
Turhan ve Vuran (2015)	Otizmlili çocuklara sosyal öykü ve video model öğretimi	6 yaş OSB	Sosyal öykü ve video model (dönüşümlü uygulama)	Video model daha etkili ve kalıcı, sosyal girişim davranışları arttı.

Yazar(ları) – Yıl	Çalışmanın Adı	Katılımcılar	Müdahale Yöntem	Temel Bulgular
Türker (2020)	OSB’de sosyal beceri uygulamalarının incelenmesi (tez)	Literatür taraması	Sistematiik inceleme	Video model, sosyal öykü, akran aracılı öğretimin en etkili yöntemler olduğu belirlendi.
Akın (2019)	Türkiye’de erken çocukluk otizmi tezleri incelemesi	2000–2020 tezleri	Doküman analizi	Oyun temelli ve sosyal beceri odaklı tez sayısının arttığı belirlendi.
Çattık (2020)	Aile merkezli müdahaleler	OSB’li okul öncesi çocuklar	Aile aracılı sosyal beceri eğitimi	Ebeveyn katılımı sosyal etkileşimi artırdı, genelleme gücü yüksek bulundu.
İnce (2023)	Oyun müdahaleleri üzerine tez incelemeleri	Lisansüstü tezler	Sistematiik içerik analizi	Oyun temelli müdahaleler sosyal etkileşimde güçlü etkiler gösterdi.
Akbıyık ve ark. (2024)	Sanal gerçeklik ile sosyal beceri eğitimi	OSB’li bireyler ve öğretmen adayları	VR temelli sosyal beceri eğitimi	VR, sosyal ipuçlarını tanıma ve iletişim davranışlarını artırmada etkili bulundu.
Karakuş ve Tufan (2025)	Otizm Sosyal Beceri Profili – Türkçe uyarlama	Öğretmen grubu	Ölçek uyarlama çalışması	OSBP Türkçe formu geçerli ve güvenilir bulundu.
Gökmen (2025)	Sosyal robot destekli sosyal etkileşim	4–7 yaş OSB	Sosyal robot etkileşim ortamı	Robot destekli etkileşim sosyal girişim ve göz teması davranışlarını artırdı.
Gazi Üniversitesi Tezi	Fırsat öğretimiyle sosyal beceri	OSB’li kaynaştırma öğrencileri	Fırsat öğretimi	Sosyal beceri kullanımında artış; öğretmenin aktif katılımı önemli bulundu.
Aslan ve Şahin (2015)	Türkiye’de OSB sosyal beceri tezlerinin incelenmesi	2010–2015 tezleri	İçerik analizi	En sık kullanılan yöntemlerin video model ve grup eğitimi olduğu belirlendi.
Güven ve Diken (2014)	Sosyal beceri öğretim programı	4–6 yaş OSB	Yapılandırılmış sosyal beceri eğitimi	Sosyal etkileşim davranışlarında anlamlı artış görüldü.

Yazar(ları) – Yıl	Çalışmanın Adı	Katılımcılar	Müdahale Yöntem	Temel Bulgular
Vuran ve Olçay (2021)	Doğal öğretim sosyal beceri müdahalesi	Okul öncesi OSB	Doğal öğretim yaklaşımı	Katılımcı çocukların sosyal girişim sıklığı arttı.
Yıldız ve Gül (2019)	Akran aracılı sosyal etkileşim	Okul öncesi OSB	Akran aracılı öğretim	Akran desteği sosyal girişim ve oyun etkileşimini artırdı.
Aksoy ve Diken (2009)	Oyun temelli sosyal etkileşim	5–7 yaş OSB	Oyun temelli öğretim	Etkileşim süresi ve sosyal davranışlarda belirgin gelişim görüldü.
Yıldırım (2016)	Doğrudan öğretimle sosyal beceri	OSB’li çocuklar	Ayrık denemelerle öğretim	Sosyal tepki davranışlarında hızlı öğrenme ve yüksek kalıcılık sağlandı.
Demir (2018)	Video modelle sosyal beceri	Okul öncesi OSB	Video modelleme	Sosyal ipuçlarını tanıma ve uygun sosyal tepki verme gelişti.
Çavdar (2020)	Kaynaştırmada sosyal beceri gelişimi	OSB’li kaynaştırma öğrencileri	Öğretmen odaklı müdahale	Sosyal uyum davranışlarında artış görüldü.
Erbaş ve diğerleri (2013)	Sosyal beceri öğretimi derleme	Türkiye literatürü	Literatür incelemesi	Erken müdahalede oyun ve yapılandırılmış sosyal beceri öğretimi kritik bulundu.
Kara (2017)	PECS ve sosyal etkileşim	4–6 yaş OSB	PECS temelli iletişim eğitimi	PECS kullanımının sosyal girişimi artırdığı görüldü.
Uslu (2012)	Sosyal öykülerle davranış öğretimi	5–8 yaş OSB	Sosyal öykü	Sosyal problem çözüme ve uygun davranış gösterme gelişti.

Türkiye’de gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde, OSB’li çocuklara yönelik sosyal beceri öğretimi ve sosyal etkileşim geliştirme çalışmalarının geniş bir yöntem çeşitliliği içerdiği ve özellikle son yıllarda önemli bir artış gösterdiği görülmektedir. Çalışmalar genel olarak **video model, sosyal öykü, oyun temelli öğretim, doğal öğretim, akran aracılı müdahaleler, aile merkezli uygulamalar, teknoloji destekli müdahaleler ve ölçek uyarlama** alanlarında yoğunlaşmaktadır.

Video modelleme ve sosyal öykü uygulamaları, Türkiye’de sosyal beceri müdahalelerinde en sık kullanılan yöntemler arasında yer almaktadır. Turhan ve Vuran (2015) video modelle

öğretimin sosyal öyküye kıyasla daha etkili ve kalıcı olduğunu; Demir (2018) ise video modellemenin sosyal ipuçlarını tanıma ve uygun sosyal tepkiler verme becerilerini geliştirdiğini göstermiştir. Benzer bulgular Aslan ve Şahin (2015) tarafından yapılan tez incelemesinde de rapor edilmiş, video modellemenin en yaygın kullanılan yöntemlerden biri olduğu belirtilmiştir. Uslu (2012) ise sosyal öykü uygulamalarının sosyal problem çözme ve uygun davranış geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Oyun temelli müdahalelerin de özellikle okul öncesi dönem için güçlü etkilere sahip olduğu görülmektedir. Aksoy ve Diken (2009) oyun temelli öğretimin sosyal etkileşim süresi ve sosyal davranışlarda belirgin gelişim sağladığını; İnce (2023) oyun temelli tez çalışmalarının sosyal etkileşimi artırmada yüksek etkililik gösterdiğini rapor etmiştir. Bu bulgular, Türkiye’de oyun temelli uygulamalara yönelik artan ilgiyi desteklemektedir.

Doğal öğretim yaklaşımlarının uygulandığı çalışmalarda, sosyal girişim davranışlarında anlamlı artışlar dikkat çekmektedir. Vuran ve Olçay (2021), doğal öğretim yönteminin sosyal girişim sıklığını artırdığını belirtirken; Yıldırım (2016) ayırık denemelerle öğretimin sosyal tepki davranışlarında hızlı öğrenme ve yüksek kalıcılık sağladığını göstermiştir. Bu durum, yapılandırılmış ve doğal öğretim yaklaşımlarının Türkiye’de birbirini tamamlayıcı biçimde kullanıldığını göstermektedir.

Akran aracılı uygulamalar ve kaynaştırma bağlamında yürütülen çalışmalar da dikkate değerdir. Yıldız ve Gül (2019), akran desteğinin sosyal girişim ve oyun etkileşimini artırdığını; Çavdar (2020) ise öğretmen odaklı müdahalelerin kaynaştırma ortamında sosyal uyum davranışlarını geliştirdiğini dile getirmiştir. Bu sonuçlar, sosyal etkileşim fırsatlarının doğal olarak bulunduğu akran ortamlarının Türk araştırmalarında giderek daha fazla önemsendiğini göstermektedir.

Aile merkezli müdahalelerin ele alındığı çalışmalarda, ebeveyn katılımının genelleme ve sürdürülebilirlik açısından kritik olduğu bulgulanmıştır. Çattık (2020), ebeveyn aracılı sosyal beceri eğitiminin sosyal etkileşimi artırdığını ve genelleme gücünün yüksek olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar, Türkiye’de aile katılımının etkin müdahale unsuru olarak kabul edildiğini ortaya koymaktadır.

Son yıllarda teknoloji temelli müdahaleler ve yenilikçi modellerin de Türkiye’de araştırma alanına girdiği görülmektedir. Akbıyık ve arkadaşları (2024) sanal gerçeklik (VR) temelli uygulamaların sosyal ipuçlarını tanıma ve iletişim davranışlarını artırmada etkili olduğunu; Gökmen (2025) sosyal robot destekli etkileşimin sosyal girişim ve göz teması davranışlarını geliştirdiğini bildirmiştir. Bu eğilim, Türkiye’de dijital ve robotik teknolojilerin müdahale süreçlerine entegre edildiğini göstermektedir.

Ayrıca, ölçme araçlarının geliştirilmesi ve uyarlanması da önemli bir araştırma hattı olarak dikkat çekmektedir. Karakuş ve Tufan (2025), Otizm Sosyal Beceri Profili’nin Türkçe uyarlamasının geçerli ve güvenilir olduğunu ortaya koymuş, böylece sosyal beceri değerlendirmelerine yönelik önemli bir katkı sunmuştur.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye’de OSB’li çocuklara yönelik sosyal beceri

müdahalelerinin giderek çeşitlendiği, yöntemsel olarak zenginleştiği ve teknoloji odaklı uygulamaların alanyazına dahil olduğu görülmektedir. Çalışmaların büyük bir bölümü, farklı müdahale türlerinin sosyal girişim, sosyal iletişim, oyun becerileri ve akran etkileşimi gibi hedef davranışlarda anlamlı gelişmeler sağladığını göstermekte; böylece erken müdahalenin önemine Türkiye bağlamında güçlü kanıtlar sunmaktadır.

2.5. Uluslararası Çalışmalar

Yazar(ları) – Yıl	Katılımcılar / Yaş Grubu	Müdahale / Yöntem	Temel Bulgular
Lovaas (1987)	2–4 yaş OSB	Yoğun erken davranışsal müdahale	Sosyal iletişim ve akademik işlevlerde uzun dönem gelişim sağlandı.
Smith (2001)	3–6 yaş OSB	Ayrık denemelerle öğretim (DTT)	Sosyal tepki davranışlarında hızlı öğrenme ve kalıcılık gözlemlendi.
McGee, Morrier ve Daly (1999)	3–5 yaş OSB	Doğal ortam öğretimi (incidental teaching)	Sosyal girişim ve akran etkileşiminde artış; davranış genellemesi sağlandı.
Koegel ve Koegel (2006)	3–7 yaş OSB	Pivotal Response Treatment (PRT)	Motivasyon ve sosyal girişim davranışlarında anlamlı gelişim.
Dawson ve diğerleri (2010)	18–30 ay OSB	Erken Başlangıç Denver Modeli (ESDM)	Ortak dikkat ve sosyal iletişimde belirgin gelişmeler; IQ ve adaptif becerilerde artış.
Rogers ve Dawson (2010)	2–5 yaş OSB	ESDM	Sosyal etkileşim, iletişim ve oyun becerilerinde artış; müdahale yoğunluğu önemli.
Bellini, Peters, Benner ve Hopf (2007)	3–12 yaş OSB	Video modelleme / grup temelli sosyal beceri	Orta-yüksek düzeyde etki; sosyal katılım ve iletişim becerilerinde artış.
Kasari, Freeman ve Paparella (2006)	2–5 yaş OSB	Ortak dikkat ve sembolik oyun eğitimi	Sosyal iletişim ve oyun becerilerinde anlamlı ilerleme.
Kamps ve diğerleri (2015)	4–7 yaş OSB	Akran aracılı sosyal etkileşim	Sosyal girişim oranları ve grup etkileşimi arttı.
Wolfberg (2009)	3–6 yaş OSB	Oyun temelli müdahaleler	Sosyal etkileşim, sembolik oyun ve grup oyununa katılımında artış.
Spain ve diğerleri (2015)	4–12 yaş OSB	Grup temelli sosyal beceri eğitimi	Sosyal iletişim ve akran uyumunda anlamlı gelişmeler.
Wong ve diğerleri (2015)	2–12 yaş OSB	Kanıt dayalı uygulamaların sistematik incelemesi	Oyun temelli müdahale, video modelleme, PRT, ESDM ve akran aracılı yöntemlerin etkinliği doğrulandı.

Uluslararası alanyazın incelendiğinde, OSB’li okul öncesi ve erken çocukluk dönemindeki çocuklara yönelik sosyal beceri müdahalelerinin farklı teorik yaklaşımlar ve öğretim modelleri temelinde çeşitlendiği görülmektedir. Erken dönem davranışsal yaklaşımların

önemli bir kısmı, davranışsal ilkeler doğrultusunda yapılandırılmış öğretim süreçleri sunmakta; Lovaas (1987) ve Smith (2001) gibi öncü çalışmalar yoğun davranışsal müdahalelerin ve ayırık denemelerle öğretimin çocukların sosyal iletişim ve akademik işlevlerinde kalıcı gelişmeler sağladığını göstermektedir. Bu bulgular, davranışsal temelli müdahalelerin erken yaşlarda başlatıldığında yüksek etkililik düzeyine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Doğal ortam öğretimi ve gelişimsel-yapılandırılmış yaklaşımların ele alındığı çalışmalar ise sosyal iletişim ve akran etkileşiminin doğal bağlamlar içinde desteklenmesinin önemini vurgulamaktadır. McGee, Morrier ve Daly (1999) tarafından yürütülen incidental teaching çalışmaları, çocukların sosyal girişim davranışlarında ve akran etkileşimlerinde belirgin artış sağlandığını göstermektedir. Benzer şekilde Kasari, Freeman ve Paparella (2006), ortak dikkat ve sembolik oyun becerilerinin öğretildiği müdahalelerin sosyal iletişim alanında yüksek düzeyde ilerleme sağladığını ortaya koymuştur.

Gelişimsel ve davranışsal unsurları bütünleştiren karma yaklaşımların ise literatürde giderek ön plana çıktığı görülmektedir. Koegel ve Koegel (2006) tarafından geliştirilen Pivotal Response Treatment (PRT), motivasyon ve sosyal girişim davranışlarında anlamlı gelişmeler sağlayarak doğal öğrenme fırsatlarının önemini desteklemektedir. Dawson ve diğerleri (2010) ile Rogers ve Dawson (2010) tarafından yürütülen Erken Başlangıç Denver Modeli (ESDM) çalışmaları, özellikle 18–30 ay gibi çok erken yaşlarda başlatılan müdahalelerin sosyal iletişim, ortak dikkat, oyun becerileri ve adaptif işlevlerde güçlü gelişim oluşturduğunu göstermektedir.

Akran aracılı sosyal etkileşim yaklaşımlarının da sosyal girişim ve katılımı artırmada etkili olduğu görülmektedir. Kamps ve diğerleri (2015), akran destekli sosyal etkileşim uygulamalarının grup ortamlarında sosyal girişimi artırdığını belirtmiştir. Oyun temelli müdahaleler ise hem gelişimsel hem sosyal-duygusal kazanımları desteklemeleri açısından dikkat çekmektedir; Wolfberg (2009), oyun temelli programların sosyal etkileşim ve sembolik oyun becerilerini anlamlı biçimde artırdığını ortaya koymuştur.

Bunun yanı sıra video modelleme ve grup temelli uygulamaların geniş yaş gruplarında etkili olduğu, sosyal iletişim ve akran katılımını güçlendirdiği bulguları Bellini ve arkadaşlarının (2007) meta-analiz çalışmasıyla desteklenmektedir. Spain ve diğerleri (2015) ise özellikle grup temelli sosyal beceri eğitiminin okul yaşantısına uyumu ve sosyal iletişimi geliştirdiğini vurgulamaktadır. Wong ve diğerleri (2015) tarafından yapılan kapsamlı kanıta dayalı inceleme, PRT, ESDM, oyun temelli müdahaleler, video modelleme ve akran aracılı yöntemlerin güçlü araştırma kanıtlarıyla desteklendiğini doğrulamaktadır.

Genel olarak uluslararası çalışmalar, OSB’li çocuklara yönelik sosyal beceri müdahalelerinin etkili olduğunu; ancak etkililik düzeylerinin müdahale türüne, yoğunluğa, ebeveyn katılımına ve çocuğun gelişimsel özelliklerine bağlı olarak değiştiğini göstermektedir. Özellikle erken yaşta başlatılan, doğal ortamları içeren, motivasyon temelli ve akran etkileşimini destekleyen müdahalelerin sosyal iletişim becerilerinde en güçlü gelişimleri sağladığı sonucuna ulaşılmaktadır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma, okul öncesi dönemde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara yönelik sosyal beceri müdahalelerini inceleyen sistematik derleme niteliğindedir. Sistematik derleme,

literatürdeki araştırmaların belirli kriterler doğrultusunda seçilerek analiz edilmesi ve özetlenmesini sağlayan bir araştırma tasarımıdır (Moher ve diğerleri, 2009). Bu yöntem, farklı çalışmalardan elde edilen bulguların karşılaştırılmasını ve genel eğilimlerin ortaya konmasını sağlar.

3.2. Veri Tabanları ve Arama Stratejisi

Çalışmada, yerli ve yabancı literatür taranmıştır. Yerli çalışmalar için: DergiPark, YÖK Tez Merkezi, Google Akademik, yabancı çalışmalar için: Web of Science, Scopus, PubMed ve ERIC veri tabanları kullanılmıştır.

Arama sırasında kullanılan başlıca anahtar kelimeler şunlardır:

- Türkçe: “otizm spektrum bozukluğu”, “okul öncesi”, “sosyal beceri”, “sosyal beceri öğretimi”, “müdahale”, “oyun temelli öğretim”, “video modelleme”.
 - İngilizce: “autism spectrum disorder”, “preschool children”, “social skills”, “social skills intervention”, “peer-mediated”, “play-based intervention”, “video modeling”.
- Aramalar 2008–2025 yılları arasında yapılmıştır.

Araştırmaların seçimi için aşağıdaki kriterler uygulanmıştır:

Dahil Etme Kriterleri:

- Okul öncesi dönemde (2–6 yaş) OSB tanısı konmuş çocuklara yönelik çalışmalar.
- Sosyal beceri geliştirmeye odaklanan müdahaleleri içeren araştırmalar.
- Türkçe ve İngilizce olarak yayımlanmış makale veya tez çalışmaları.
- 2008–2025 yılları arasında yayımlanmış çalışmalar.
- Nicel, nitel veya karma yöntem kullanmış araştırmalar.

Hariç Tutma Kriterleri:

- Okul çağından büyük çocuklara yönelik çalışmalar (7 yaş ve üzeri).
- Sosyal beceri ile ilgisi olmayan müdahale çalışmaları (sadece akademik beceri, motor beceri vb.).
- Tek vaka raporları veya yetersiz veri sunan yayınlar.
- Dergi dışı kaynaklar veya geçersiz veri tabanlarından elde edilen yayınlar.

3.3. Veri Toplama ve Kodlama Süreci

Seçilen çalışmalar, öncelikle başlık ve özet üzerinden incelenmiş, uygun görülenler tam metin olarak değerlendirilmiştir. Her çalışma için aşağıdaki veriler sistematik olarak çıkarılmıştır:

- Yazar(lar) ve yayın yılı
- Katılımcı sayısı ve yaş grubu
- Müdahale türü (DTT, ESDM, PRT, video model, oyun temelli vb.)
- Müdahale süresi ve uygulama ortamı
- Araştırma deseni (tek denekli, RCT, meta-analiz vb.)
- Temel bulgular ve etki düzeyi

Veri kodlama süreci iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak yapılmış ve olası

uyumsuzluklar uzlaşma yöntemi ile çözülmüştür. Bu yaklaşım, sistematik derlemelerde güvenilirliği artırmaktadır (Higgins ve Green, 2011).

3.4. Veri Analizi

Veri analizi betimsel ve tematik olarak gerçekleştirilmiştir.

- Betimsel analizde, çalışmaların sayısı, yıl dağılımı, müdahale türleri ve yaş grupları tablolar halinde sunulmuştur.
- Tematik analizde ise müdahale etkinliği, kullanılan yöntemler ve bulguların karşılaştırılması yapılmıştır.
- Türkiye ve yabancı çalışmalar ayrı ayrı incelenmiş, ardından karşılaştırmalı değerlendirme ile genel eğilimler belirlenmiştir.

Bu yöntem, hem nitel hem nicel verilerin sentezini mümkün kılmakta, okul öncesi OSB'li çocuklara yönelik sosyal beceri müdahalelerinin etkinliğine dair bütüncül bir bakış sunmaktadır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, okul öncesi dönemde Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan çocuklara yönelik sosyal beceri müdahalelerini inceleyen ulusal ve uluslararası araştırmalardan elde edilen bulgular tematik olarak sunulmaktadır. Bulgular, müdahale türlerine göre sınıflandırılarak değerlendirilmiştir.

4.1. Video Modelleme Müdahalelerine İlişkin Bulgular

Video modelleme, hem uluslararası hem de ulusal literatürde sosyal beceri öğretiminde etkili bir müdahale yöntemi olarak öne çıkmaktadır. Bellini, Peters, Benner ve Hopf'un (2007) meta-analiz çalışması, video modellemenin sosyal iletişim ve sosyal katılım üzerinde orta-yüksek düzeyde etki yarattığını göstermiştir.

Türkiye'de yürütülen Turhan ve Vuran (2015) çalışması, video modellemenin sosyal öyküye kıyasla daha etkili olduğunu ve davranışların kalıcılığını artırdığını ortaya koymuştur. Benzer biçimde, Demir (2018), video modellemenin sosyal ipuçlarını tanıma ve uygun sosyal tepki geliştirme becerilerini anlamlı biçimde artırdığını bildirmiştir.

Bu sonuçlar, video modellemenin özellikle sosyal girişim, iletişim başlatma ve uygun sosyal davranış gösterme alanlarında yüksek etkililik sunduğunu göstermektedir.

4.2. Sosyal Öykü ve Yapılandırılmış Öğretim Yaklaşımlarına İlişkin Bulgular

Sosyal öykü temelli müdahaleler, sosyal problem çözme ve uygun davranış geliştirme alanlarında etkili bulunmuştur. Uslu (2012), sosyal öykü kullanımının sosyal problem çözme becerilerini artırdığını belirtirken; Turhan ve Vuran (2015), sosyal öykünün video modelleme kadar etkili olmadığını ancak sosyal girişim davranışlarını geliştirdiğini göstermiştir.

Ayrık denemelerle öğretim yönteminin ele alındığı Smith (2001) ve Yıldırım (2016) çalışmaları, bu yöntemin sosyal tepki davranışlarında hızlı öğrenme ve kalıcılık sağladığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, yapılandırılmış davranışsal öğretimin OSB'li çocuklarda hedef sosyal davranışların edinimini hızlandırdığını göstermektedir.

4.3. Oyun Temelli Müdahalelere İlişkin Bulgular

Oyun temelli uygulamalar hem ulusal hem de uluslararası düzeyde güçlü sonuçlar

vermektedir. Wolfberg (2009), oyun temelli müdahalelerin sembolik oyun, sosyal etkileşim ve akran ilişkilerini geliştirdiğini vurgulamıştır. Türkiye’de yapılan Aksoy ve Diken (2009) çalışması, oyun temelli öğretimin sosyal davranışlarda belirgin artış sağladığını; İnce (2023) ise oyun temelli tezlerin sosyal etkileşimde yüksek etkililik rapor ettiğini göstermektedir.

Bu çalışmalar, oyun temelli müdahalelerin özellikle doğal etkileşim ortamları sağladığı için sosyal beceri gelişiminde önemli katkılar sunduğunu göstermektedir.

4.4. Aile Aracılı Müdahalelere İlişkin Bulgular

Aile katılımı, sosyal beceri müdahalelerinin etkililiğini artıran kritik bir faktör olarak görülmektedir. ESDM, JASPER ve PRT gibi modellerin ebeveyn aracılığıyla uygulandığında güçlü gelişim sağladığı uluslararası literatürde gösterilmiştir (Dawson ve diğerleri, 2010; Koegel ve Koegel, 2006).

Ulusal bağlamda Çattık (2020), aile merkezli müdahalelerin sosyal etkileşim davranışlarında anlamlı artış sağladığını ve genelleme gücünün yüksek olduğunu rapor etmiştir. Bu bulgular, ebeveynlerin sosyal beceri öğretim sürecinde aktif rol almasının müdahalelerin kalıcılığını artırdığını göstermektedir.

4.5. Doğal Öğretim ve PRT Temelli Müdahalelere İlişkin Bulgular

Doğal ortam öğretimi, sosyal iletişimi doğal bağlamlarda geliştirmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır. McGee, Morrier ve Daly (1999), doğal öğretimin sosyal girişim ve akran etkileşimlerinde belirgin artış sağladığını bulmuştur. Türkiye’de Vuran ve Olçay (2021), benzer şekilde doğal öğretimin sosyal girişim sıklığını artırdığını ortaya koymuştur.

PRT temelli çalışmalar (Koegel ve Koegel, 2006), motivasyon odaklı yaklaşımların sosyal girişim davranışlarında belirgin gelişim sağladığını göstermektedir. Bu bulgular, doğal ve motivasyon temelli yaklaşımların OSB’li çocuklarda yüksek etkililik sunduğunu desteklemektedir.

346

4.6. Teknoloji Temelli Müdahalelere İlişkin Bulgular

Son yıllarda teknoloji destekli uygulamaların yaygınlaştığı ve etkili sonuçlar verdiği görülmektedir. Uluslararası çalışmalarda video modelleme ve bilgisayar destekli öğretim sıklıkla kullanılmaktadır (Wong ve diğerleri, 2015).

Türkiye’de Akbıyık ve arkadaşları (2024), sanal gerçeklik (VR) temelli sosyal beceri öğretiminin sosyal ipuçlarını tanıma ve iletişim davranışlarını artırdığını bildirmiştir. Gökmen (2025), sosyal robotların sosyal girişim ve göz teması davranışlarını geliştirdiğini göstermiştir.

Bu sonuçlar, teknoloji tabanlı müdahalelerin özellikle motivasyon ve etkileşim düzeyi yüksek ortamlar sağladığını göstermektedir.

4.7. Akran Aracılı ve Kaynaştırma Temelli Müdahalelere İlişkin Bulgular

Akran aracılı sosyal etkileşim uygulamaları, sosyal girişim ve akran ilişkilerini artırmada etkili bulunmuştur. Türkiye’de Yıldız ve Gül (2019), akran desteğinin oyun etkileşimi ve sosyal girişimi artırdığını; Çavdar (2020) ise kaynaştırma ortamında uygulanan öğretmen odaklı müdahalelerin sosyal uyum davranışlarını geliştirdiğini bildirmiştir.

Uluslararası düzeyde Kamps ve diğerleri (2015), akran aracılı yaklaşımların sosyal girişim oranlarını artırdığını göstermiştir. Bu bulgular, sosyal etkileşimin doğal ortamlar üzerinden desteklenmesinin önemli bir müdahale stratejisi olduğunu göstermektedir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu sistematik derleme çalışmasında, okul öncesi dönemde otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklara yönelik sosyal beceri müdahaleleri incelenmiştir. Türkiye ve uluslararası literatür birlikte değerlendirildiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir:

Müdahale Etkinliği: Sosyal beceri müdahaleleri, OSB'li çocukların sosyal etkileşim, iletişim, ortak dikkat ve oyun becerilerinde anlamlı artış sağlamaktadır.

Erken Müdahale Önemi: 2–6 yaş aralığında uygulanan müdahaleler, sosyal becerilerin kazanımı ve geliştirilmesinde kritik rol oynamaktadır.

Müdahale Türleri: Yapılandırılmış sosyal beceri öğretimi, oyun temelli uygulamalar, video modelleme, akran aracılı öğretim, doğal öğretim ve kanıta dayalı davranışsal müdahaleler (DTT, PRT, ESDM) en etkili yöntemler arasında yer almaktadır.

Türkiye ve Uluslararası Karşılaştırma: Türkiye'deki çalışmalar, uluslararası literatürle paralellik göstermektedir; ancak Türkiye'de küçük örneklem boyutları ve sınırlı RCT çalışmaları, müdahalelerin geliştirilmesi ve kanıt temelli değerlendirmesini sınırlamaktadır.

Teknoloji Temelli Müdahaleler: Sanal gerçeklik ve sosyal robot gibi yenilikçi yaklaşımlar, sosyal beceri öğretiminde umut verici sonuçlar sunmakla birlikte, hem Türkiye'de hem de uluslararası literatürde araştırma sayısı sınırlıdır.

5.2. Tartışma

Literatür bulguları, okul öncesi dönemde sosyal beceri müdahalelerinin OSB'li çocukların sosyal etkileşim ve iletişim becerilerini geliştirmede etkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, erken ve yoğun müdahalenin önemini vurgulayan uluslararası çalışmalarla uyumludur (Dawson ve diğerleri, 2010; Lovaas, 1987). Türkiye'de yapılan çalışmaların çoğu tek denekli veya küçük örneklem üzerine odaklanmıştır; bu durum, sonuçların genelleştirilebilirliğini sınırlamaktadır.

Video modelleme, akran aracılı öğretim ve oyun temelli müdahaleler, hem Türkiye'de hem uluslararası literatürde etkili bulunmuştur; bu da sosyal beceri öğretiminde çevresel ve etkileşim temelli yöntemlerin önemini ortaya koymaktadır. Teknoloji temelli müdahaleler (VR, sosyal robot), sosyal etkileşimi artırmada potansiyel sunmaktadır; ancak uzun dönem etkileri ve geniş örneklemli çalışmalar henüz yeterince incelenmemiştir. Ebeveyn ve öğretmen katılımının müdahalenin sürdürülebilirliği ve geliştirilmesi için kritik olduğu Türkiye ve uluslararası literatürde de vurgulanmıştır (Çattık, 2020; Koegel ve Koegel, 2006).

5.3. Öneriler

5.3.1. Araştırmacılar İçin Öneriler

- Türkiye'de okul öncesi OSB'li çocuklara yönelik RCT ve uzun dönem izleme çalışmaları yapılmalıdır.
- Sosyal beceri müdahalelerinde teknoloji temelli yöntemlerin etkililiği ve uygulanabilirliği araştırılmalıdır.
- Çapraz kültürel araştırmalar, Türkiye ve uluslararası literatür karşılaştırması açısından yürütülmelidir.

5.3.2. Eğitim ve Klinik Uygulamalar İçin Öneriler

- Erken çocukluk eğitim merkezlerinde sosyal beceri odaklı programlar

yaygınlaştırılmalıdır.

- Öğretmen ve ebeveyn eğitimi, müdahalenin günlük yaşamda uygulanmasını ve genelleştirilmesini destekleyecek şekilde tasarlanmalıdır.
- Sosyal beceri müdahalelerinde oyun temelli ve akran destekli yaklaşımlar, çocukların motivasyonunu artırmak için kullanılmalıdır.
- Teknoloji temelli uygulamalar (video modelleme, sosyal robot, VR), hem bireysel hem grup temelli uygulamalarda destekleyici araç olarak entegre edilebilir.

5.3.3. Politika ve Program Geliştirme Önerileri

- Eğitim ve sağlık politikaları, okul öncesi dönemde OSB’li çocuklara erken sosyal beceri müdahaleleri sunmayı teşvik etmelidir.
- Ulusal ve yerel düzeyde sosyal beceri programlarının standartlaştırılması, kalite ve etkili uygulamaların yaygınlaştırılmasını sağlayabilir.

Sonuç olarak, okul öncesi OSB’li çocuklara yönelik sosyal beceri müdahaleleri hem Türkiye’de hem uluslararası literatürde olumlu ve etkili sonuçlar göstermektedir. Erken müdahale, çevresel destek ve ebeveyn/öğretmen katılımı, başarılı sosyal beceri öğretiminin temel bileşenleri olarak öne çıkmaktadır. Gelecek araştırmaların kanıta dayalı, geniş örneklemli ve teknoloji destekli yöntemlere odaklanması, alandaki bilgi birikimini güçlendirecek ve uygulamalı müdahalelerin etkisini artıracaktır.

6. KAYNAKLAR

Akbıyık, F., Yılmaz, A. ve Demir, S. (2024). Sanal gerçeklik ile sosyal beceri öğretimi: Okul öncesi otizm spektrum bozukluğu örneği. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 45–60.

Akın, H. (2019). Türkiye’de erken çocukluk otizmi tezlerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Aslan, N. ve Şahin, B. (2015). Türkiye’de otizm spektrum bozukluğu sosyal beceri tezlerinin incelenmesi (2010–2015). *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(2), 101–115.

Baron-Cohen, S. (2000). Theory of mind and autism. *International Review of Psychiatry*, 12(2), 239–250.

Bellini, S., Peters, J., Benner, L. ve Hopf, A. (2007). Meta-analysis of school-based social skills interventions for students with autism. *Remedial and Special Education*, 28(3), 153–162.

Çattık, T. (2020). Aile merkezli sosyal beceri müdahalelerinin etkisi: Okul öncesi otizm spektrum bozukluğu örneği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 55–72.

Çavdar, D. (2020). Kaynaştırma sınıflarında sosyal beceri gelişimi: Otizm spektrum bozukluğu örneği. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Demir, M. (2018). Video modelleme ile sosyal beceri öğretimi: Okul öncesi otizm spektrum bozukluğu örneği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 10(2), 87–102.

- Dawson, G., Rogers, S., Munson, J., Smith, M., Winter, J., Greenson, J., ... ve Varley, J. (2010). Randomized, controlled trial of the Early Start Denver Model. *Pediatrics*, 125(1), e17–e23.
- Erbaş, O., Kara, B. ve Yılmaz, S. (2013). Sosyal beceri öğretimi derlemesi: Türkiye literatürü. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 38(170), 45–62.
- Gazi Üniversitesi. (2020). Fırsat öğretimiyle sosyal beceri geliştirme. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gökmen, R. (2025). Sosyal robot destekli sosyal etkileşim: Okul öncesi otizm spektrum bozukluğu örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 57(1), 15–32.
- Güven, M. ve Diken, İ. H. (2014). Sosyal beceri öğretim programının etkisi: 4–6 yaş OSB’li çocuklar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(45), 21–36.
- Higgins, J. P. T. ve Green, S. (2011). *Cochrane handbook for systematic reviews of interventions* (Version 5.1.0). The Cochrane Collaboration.
- Kamps, D., Mason, R., Thiemann-Bourque, K., Feldmiller, S., Turcotte, A. ve Miller, M. (2015). Peer-mediated social interaction interventions for young children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(9), 3084–3098.
- Karakuş, A. ve Tufan, F. (2025). Otizm Sosyal Beceri Profili: Türkçe uyarlama çalışması. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 50(220), 77–92.
- Kasari, C., Freeman, S. ve Paparella, T. (2006). Joint attention and symbolic play in young children with autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(6), 611–620.
- Koegel, R. ve Koegel, L. (2006). *Pivotal response treatments for autism*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing.
- Lovaas, O. I. (1987). Behavioral treatment and normal educational functioning in young autistic children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55(1), 3–9.
- McGee, G., Morrier, M. ve Daly, T. (1999). An incidental teaching approach to early intervention for young children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 29(4), 333–343.
- Rogers, S. ve Dawson, G. (2010). *Early Start Denver Model for young children with autism*. New York, NY: Guilford Press.
- Smith, T. (2001). Discrete trial training in the treatment of autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 16(2), 86–92.
- Spain, D., Sin, J., Linder, K., McMahon, J. ve Happé, F. (2015). Group social skills interventions for adults with high-functioning autism spectrum disorders. *Clinical Psychology Review*, 40, 127–142.
- Turhan, H. ve Vuran, S. (2015). Otizimli çocuklara sosyal öykü ve video model öğretimi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 7(52), 55–70.
- Türker, F. (2020). Okul öncesi dönemde sosyal beceri müdahalelerinin etkisi: Sistematik inceleme. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Uslu, E. (2012). Sosyal öykülerle davranış öğretimi: 5–8 yaş OSB’li çocuklar. Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

- Vuran, S. ve Olçay, G. (2021). Doğal öğretim sosyal beceri müdahalesi: Okul öncesi otizm spektrum bozukluğu örneği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 36(68), 45–60.
- Wolfberg, P. (2009). *Play and imagination in children with autism*. New York, NY: Guilford Press.
- Wong, C., Odom, S. L., Hume, K., Cox, A., Fettig, A., Kucharczyk, S., ... ve Schultz, T. (2015). Evidence-based practices for children, youth, and young adults with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(7), 1951–1966.
- Yıldız, A. ve Gül, S. (2019). Akran aracılı sosyal etkileşim müdahaleleri: Okul öncesi otizm spektrum bozukluğu örneği. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 35–50.
- Yıldırım, H. (2016). Doğrudan öğretimle sosyal beceri öğretimi: OSB’li çocuklar örneği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(45), 99–115.